

D86 1978

1978, 18. (20.) prosinec,¹ Praha. – Dopis Ústřední radě odborů o nesouladu československého právního řádu se zásadami Všeobecné deklarace odborových práv, s návrhy na nápravu.

[...]²

IX. Světový všeodborový sjezd, který se konal ve druhé polovině dubna v Praze, přijal významné programové dokumenty.³ Za nejvýznamnější z nich považujeme Všeobecnou deklaraci odborových práv. Deklarace nabádá odboráře celého světa k zápasu nejen za odborová práva v úzkém slova smyslu, ale i za práva občanská, politická, hospodářská, sociální a kulturní, která pokládá za neoddelitelnou součást odborových práv. Pro tuto deklaraci hlasovala i delegace ÚRO a zveřejnil ji orgán ROH – časopis *Odborář* v č. 10/78,

Řada jejích požadavků je v naší zemi uplatněna ve značném rozsahu. Avšak některé závažné požadavky deklarace v našich zákonech a předpisech buď zakotveny nejsou, anebo nejsou v praxi uplatňovány. Zatím jsme se nesetkali s žádným usnesením nebo jiným dokumentem Revolučního odborového hnutí, který by vyjadřoval alespoň představu, jak budou požadavky deklarace v plném rozsahu uvedeny do souladu s naší celospolečenskou praxí. Uvedeme několik příkladů, kdy se naše skutečnost trvale rozchází s požadavky přijaté deklarace.

Např. článek 26 Deklarace zní: „Státy zaručí ve svých ústavách, v zákonech a v praxi plné respektování demokratických svobod a lidských práv, zajistí všem uznání a uplatnění základních kolektivních a individuálních práv, a to především právo na svobodu a osobní bezpečnost, právo na vlastní názor a vyjadřování, na svobodu shromažďování, právo na informovanost a odborová práva.“ Mnozí českoslovenští občané, v poslední době zejména signatáři Charty 77, nejednou poukazovali na četné případy porušování občanských práv, zvláště pak práva na vlastní názor a jeho vyjadřování, na svobodu shromažďování a práva na informovanost. Řada československých občanů byla nebo v současné době je ve vězení jenom proto, že vyjadřovali názory, které jsou odlišné od názorů oficiálních.

Mnoho československých občanů je diskriminováno při výkonu zaměstnání a povolání, ačkoli článek 27 požaduje od států dbát nad tím, aby zaměstnavatelé nediskriminovali zaměstnance v zaměstnání a pracovních vztazích v souvislosti s jejich odborovou činností, jejich osobními názory nebo přesvědčením. Právo na práci neplatí pro mnoho občanů v plné míře, pokud se právem na práci rozumí práce odpovídající schopnostem, kvalifikaci a zájmům, nikoli možnost třeba i vnucené práce. V posledních desetiletích byly desetitisíce občanů zejména z politických důvodů propuštěny ze zaměstnání a donuceny vykonávat nekvalifikovanou nebo méně kvalifikovanou práci.

Takovou diskriminaci podporují i orgány ROH, které dávaly a dávají souhlas prakticky ke všem případům propuštění ze zaměstnání z politických důvodů. V případech, kdy odmítly souhlas poskytnout závodní výbory, byl jejich souhlas nahrazen souhlasem vyššího odborového orgánu. A nejen to. Řada pracujících byla za své politické názory a přesvědčení vyloučena z ROH. Takové jednání

orgánů ROH je v přímém rozporu s článkem 8 Deklarace, který potvrzuje, že pracující mají právo na poskytnutí pomoci ze strany odborové organizace „ve všech případech týkajících se obrany jejich zájmů nebo individuálních či kolektivních práv“.

Deklarace v článku 54 mj. požaduje ochranu odborových funkcionářů, a to i po skončení jejich mandátu. Ačkoli čs. pracující si již před mnoha desetiletími vymohli účinná zákonná ustanovení na ochranu svých důvěrníků, v současném pracovním zákonodárství taková ustanovení nejsou.

Důležitá je i problematika článku 55 Deklarace: „Každá forma nebo organizační opatření vůči personálu, j'ej'ichž cílem je... sestavování černých listin, sledování nebo udávání pracujících, je zakázáno. Kartotéky a úřední akta o zaměstnancích vypracované zaměstnavateli nesmějí obsahovat žádné informace, které by mohly být použity k jiným než pracovním účelům.“

Je obecně známo, že kádrové materiály každého zaměstnance vedené zaměstnavateli obsahují informace o politických názorech a postojích pracovníka i jeho příbuzných, o jeho náboženském přesvědčení, činnosti v politických a společenských organizacích apod. Tyto materiály se vedou od školy až ke hrobu, nelze jim uniknout, a přitom je ten, jehož se týkají, nikdy nespatří. Obsahují-li nepravdivé údaje, není proti nim obrany. Jsou však běžně poskytovány politickým i státním orgánům včetně Státní bezpečnosti. Kádrové materiály mají nesporně povahu „černých listin“, neboť údaje v nich obsažené se na podkladě neveřejných pokynů politické moci používají k diskriminaci jednotlivých pracovníků nebo celých jejich skupin, k zabraňování jejich přístupu na odpovědná místa.

Také sledovat a udávat pracující je v Československu běžnou praxí. Zprávy o jednotlivých pracovnících jsou povinni podávat státním a politickým orgánům zaměstnavatelé, politické, odborové a společenské organizace, domovní důvěrníci a občanské výbory, jsou k tomu mnohdy vybízeni i přátelé a spolupracovníci. A to nehovoříme o Státní bezpečnosti, jejíž informátoři v závodech a bydlíštích sledují statisíce občanů, jejíž aparát kontroluje korespondenci, odposlouchává telefonické hovory.

I některé další články Deklarace by se měly stát ROH podnětem k důslednější obhajobě zájmů pracujících. Např. články 5 a 6 Deklarace říkají: „Pracující mají právo podílet se na veškeré činnosti na obranu svých zájmů, ať již formou stávky, bojkotu, obsazování pracovišť, manifestacemi či jakoukoli jinou formou odborového boje.“ A dále „...účast na stávce stejně jako účast na solidární manifestaci nesmí být v žádném případě – ať již před stávkou, během stávky a po jejím skončení – důvodem k propuštění, trestům, pokutám, sankcím či represivním opatřením“. Převážná většina pracovních konfliktů v československých závodech nekončí stávkou. Ale nemusí tak tomu být provždy. Znovu nás o tom přesvědčily zkušenosti polské a rumunské.

Nebyli jsme také v posledních letech svědky, že by ROH využilo svého práva „podílet se na volbě. plánů demokratického a sociálního rozvoje“ (v souhlasu s článkem 34 Deklarace), ačkoli celá řada plánů nebyla reálná nebo nedostatečně zabezpečovala růst životní úrovně. Není nám rovněž znám případ, kdy odborové

orgány zaujaly kritické stanovisko k růstu cen a požadovaly takový růst mezd, který by v dostatečné míře kompenzoval růst cen.

Nevíme, že by ROH v souladu s článkem 35 Deklarace vypracovalo, případně prosazovalo vlastní návrhy na takové rozmísťování průmyslu, které by neohrožovalo životní prostředí, jako je tomu zejména v severních Čechách a na Ostravsku, a vedlo k rovnoměrné modernizaci průmyslu ve všech částech naší federace.

Nezaznamenali jsme rovněž případ, kdy ÚRO jménem čs. ROH jednala o problematice regionálních integračních seskupení (v našem případě RVHP) a nadnárodních společností (v našem případě mezinárodních sdružení v rámci RVHP) a zaručila, v souladu s článkem 72 Deklarace, aby „příznivější podmínky dosažené v rámci daného státu (tj. Československa) pracujícími a jejich odborovými organizacemi nebyly omezeny ani zhoršeny v souvislosti s méně výhodnými dispozicemi, které by se mohly objevit v mezinárodních dohodách uzavřených na úrovni regionálních ekonomických seskupení nebo mezi nadnárodními podniky“.

Navrhujeme Ústřední radě odborů, aby pro úplné uplatnění práv čs. odborářů v souladu se závazky, které na sebe vzala hlasováním pro Všeobecnou deklaraci odborových práv, předložila Federálnímu shromáždění Československé socialistické republiky návrhy na úpravy či doplnění čs. právního řádu:

1. Uvést do souladu ustanovení čs. právního řádu s mezinárodními pakty o politických, občanských, hospodářských, sociálních a kulturních právech, které se staly součástí čs. právního řádu, tak, aby čs. právní řád jednotným způsobem upravoval práva a svobody i povinnosti čs. občanů. Zajistit, aby ustanovení právního řádu o právech a svobodách čs. občanů byla i v praxi přísně a důsledně dodržována. Provést legislativně ustanovení ústavního zákona 143/1968 (o československé federaci) a vytvořit ústavní soud jako ústavněprávní instrument zajišťující zákonnost v oblasti občanských práv a svobod.
2. Navrhnout takové úpravy Zákoníku práce, které zcela znemožní diskriminaci při výkonu zaměstnání a povolání a odstraní důsledky předchozí diskriminace.
3. Doplnit čs. právní řád o ustanovení, která zaručí, že kádrové materiály nebudou zneužívány k jiným účelům než pracovním.
4. Požadovat, aby Federální shromáždění ČSSR v rámci své kontrolní funkce dbalo na důsledné dodržování zákonů znemožňujících sledování nebo udávání pracujících, pokud se neproviní kriminální (nepolitickou) trestnou činností.
5. Předložit návrh zákona zabezpečujícího čs. pracujícím právo na stávku, bojkot, obsazování pracovišť, manifestace či na jakoukoli jinou formu odborového boje a znemožňujícího represe za účast na takovém boji.

Navrhujeme, aby čs. ROH upravilo stanovy ROH a další základní dokumenty tak, aby naplnily požadavky Všeobecné deklarace odborových práv, zejména:

1. Aby odborové organizace vždy poskytly veškerou jim dostupnou pomoc a podporu pracujícím Československa, budou-li diskriminováni pro uplatňování

svých individuálních či kolektivních práv včetně práv občanských a politických, bude-li jim upíráno právo na práci v souladu se schopnostmi, kvalifikací a zájmy; napravit svůj postup v případech, kdy podle těchto zásad nejednaly.

2. Aby zajistilo vypracování a předkládání vlastních fundovaných návrhů plánů celospolečenského rozvoje včetně návrhů na takové úpravy plánů, zaručující, že životní prostředí se nebude dál zhoršovat a že všechny části čs. federace se budou rozvíjet rovnoměrně.

3. Aby zajistilo sledování růstu cen a předkládalo požadavky na takový růst mezd, který by kompenzoval důsledky růstu cen.

4. Aby hájilo zájmy čs. pracujících při jednáních o ekonomické integraci a zřizování a provozování nadnárodních společností.⁴

Václav Havel, Ladislav Hejdánek

mluvčí Charty 77

^ ÚSD, sb. FMV-Ch. – Strojopis, Fotokopie.

¹ V dokumentu z archivu FMV uloženém v ÚSD není uvedeno datum. V samizdatovém sborníku Charta 77. Rok 1978 a v Informacích o Chartě 77, roč. 2 (1978), č. 2, s. 1-3 je publikován s datem 18. prosince, v anotovaném seznamu dokumentů in Charta 77: 1977-1989, je uvedeno datum 20. prosince.

² Vpravo nahoře rukopisné kancelářské poznámky FMV.

³ Srv. D49 (6. 4. 1978).

⁴ Kopie tohoto dopisu byla zaslána francouzské Všeobecné konfederaci práce (CGT) s žádostí, aby dopis byl uveřejněn na Západě. Mluvčí Charty 77 V. Havel a L. Hejdánek v lednu 1979 dále intervenovali u představitelů CGT, aby západní odbory pomohly uplatňovat v Československu Všeobecnou deklaraci odborových práv, přijatou v dubnu 1978 na 9. sjezdu Světové odborové federace v Praze. CGT zaslalo Ústřední radě odborů protest proti porušování lidských a odborářských práv v Československu. ÚRO vypracoval k dokumentu Charty 77 své stanovisko, které převzal 29. března 1979 tajemník CGT Pierre Gensous. Prohlásil, že CGT zašle odpověď g enerální radě SOF na zasedání v Sofi i (9.-13. dubna 1979).

Ve složce jsou u dokumentu kromě neautorizovaného, neúplného návrhu dopisu Ústřední radě odborů o uplatnění zásad a požadavků obsažených ve Všeobecné deklaraci odborových práv založeny další materiály, týkající se přípravy svobodných odborů v rámci Charty 77 (Úvodní preambule a Návrh programu svobodných odborů). Snahy některých signatářů Charty 77 o založení svobodných odborů lze sledovat od roku 1977. Viz D10 (8. 3. 1977), D16 (30. 5. 1978), D40 (19. 1. 1978), D79 (20. 11. 1978).

Skupina kolem J. Litery, R. Slánského, R. Urxe a J. Judla předpokládala, že jádrem svobodných odborů budou zpočátku ti, kteří byli pracovníě diskriminováni po roce 1968. Po pracovníěprávní stránce se opírali o mezinárodní odborové dokumenty zakazující diskriminaci v povolání a hlavně o pomoc, kterou prokázala Chartě 77 Mezinárodní konfederace svobodných odborů a Všeobecná konfederace práce

CGT. Viz D40 (19. 1. 1978) a D79 (20. 11. 1978). Snahy o zorganizování svobodných odborů skončily po procesu s 6 signatáři Charty 77 v roce 1979. Charta 77 byla donucena udržet svou existenci pouze na bázi prohlášení z 1. ledna 1977, v němž se deklaruje jako iniciativa přísně dodržující československé zákony. (Vůdčí představitel Charty 77 J. Hájek se obával, že založení svobodných odborů by bylo zákonem postižitelné.) Navíc Charta 77 neměla pro založení nezávislých odborů žádnou větší oporu v českém a slovenském dělnictvu.

V téže složce je uložena i Informace Státní bezpečnosti o práci výboru Charty 77 pro založení svobodných odborů:

N/Z - 00581/78

Přísně tajné

Informace

Dne 2. 11. 1978 se uskutečnila připravovaná schůzka tzv. pracovněprávního výboru pro přípravu „nezávislých odborů“ v rámci čs. opozičního hnutí soustředěného v tzv. Chartě 77.

Schůzky se zúčastnili ze známých představitelů opozice - Rudolf Slánský, Vladimír Kabrna, Tominová, JUDL a ing. Urx.

Na schůzce byl rozdán „návrh dopisu ÚRO“, který se má připomínkovat na příštím setkání dne 9. 11. 1978. Toto setkání se uskuteční v bytě Urxe v Praze 2, Americká 42.

Zároveň bylo určeno, že za skupinu bývalých komunistů budou trvale v tomto výboru zastoupeni Kabrna a JUDL.

Při jednání bylo dohodnuto, že budou vytvořeny 2 pracovní skupiny.

Prvá má pracovat koncepčně na různých dopisech a stanoviscích, které budou prý pouze zasílány oficiálními čs. institucím, především ÚRO.

Druhá skupina má soustřeďovat dokumentaci o pracovněprávních postizích členů tzv. „opozice“ a postupně je zasílat Mezinárodní konfederaci práce s tím, aby se otázka tzv. postižených občanů znovu začala oživovat.

Důvodem pro ustanovení výboru „nezávislých odborů“ je ta skutečnost, že Mezinárodní konfederace práce se touto otázkou zabývala před 2-3 lety a znovu v loňském roce po represích proti „chartistům“. V současné době je tato otázka odsouvána do pozadí a je proto třeba znovu pracovně právní spory připomenout.